

POSUDEK OPONENTA NA DISERTAČNÍ PRÁCI

Název práce: **Integrace žáků cizinců v primární škole**

Studijní program/obor: **Pedagogika (P7501)/Pedagogika**

Autorka práce: **Mgr. Klára Horáčková**

Vedoucí práce: **PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.**

Oponent práce: **Mgr. Zdeněk Svoboda, Ph.D., Katedra speciální a sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v ústí nad Labem**

Aktuálnost zvoleného tématu

V roce 2017 oficiálně udávaný počet cizinců s dlouhodobým či trvalým pobytem na území České republiky překročil pět procent celkového počtu obyvatel a dále narůstá. Jen za poslední tři roky nadto počet cizinců s dlouhodobým či trvalým pobytem stoupl výrazněji než za celé období let 2008 – 2016. V kontextu dané skutečnosti nelze připravenost českého vzdělávacího systému na edukaci žáků cizinců považovat za adekvátní. Školy, v nichž žáci reprezentující uvedenou cílovou skupinu plní povinnou školní docházku, se tak musí potýkat nejen s nedostatečnou mírou systémové podpory a nedostatečnou kapacitou a kvalitou podpůrných služeb, ale v některých případech dokonce i s nenávisnými projevy části veřejnosti či její politické reprezentace (viz například kauza ZŠ Plynárenská v Teplicích). S přihlédnutím k výše uvedeným skutečnostem považuji aktuálnost zvoleného tématu za nezpochybnitelnou. Odborná reflexe práce škol, které je možné považovat za nositele dostatečných zkušeností a dobré praxe v dané oblasti, má dle mého názoru v současné době vysokou společenskou relevanci.

Naplnění cílů disertační práce

Při hodnocení tohoto kritéria vycházím z formulace cíle disertační práce uvedené v jejím úvodu. Zde autorka deklaruje, že jejím cílem je *zmapovat a podrobně popsat proces začleňování a vzdělávání žáků cizinců v české primární škole, jaké postupy a strategie škola užívá při začleňování a vzdělávání žáků cizinců*. Protože autorka v rámci této formulace formálně odděluje procesy začleňování a vzdělávání, budu tento princip respektovat také v rámci hodnocení naplnění cíle. V tomto kontextu mohu konstatovat, že se autorce víceméně podařilo naplnit deklarovaný cíl v oblasti důsledné analýzy procesu vzdělávání, rezervy však spatřuji v analýze postupů, které škola využívá v oblasti sociální integrace žáka, tedy jeho začlenění do struktury vztahů, a to zejména v rámci malých sociálních skupin. Připomínám, že právě oblast vztahů provázejících edukační proces je jedním z dominantních aspektů inkluzivně orientovaného vzdělávacího prostředí. Celkově nicméně považuji cíl práce za naplněný, byť s dílčími rezervami.

Zvolené metody práce (metodologické zpracování)

V rámci této části posudku se zaměřím jak na hodnocení zpracování teoretických východisek zkoumaného problému, tak na kritickou reflexi využitého metodologického postupu. V rámci teoretických východisek se autorka pokusila o uplatnění komplexního přístupu a je třeba konstatovat, že pokud bychom na problematiku nahlíželi pouze prismatem českého vzdělávacího systému, pak se jí to také v podstatě podařilo. Nicméně, s ohledem na typ práce přece jen postrádám zasazení

zkoumané problematiky do širšího rámce filosoficko – politických východisek, a to například na úrovni popisu teorie multikulturalismu a vývoje přemýšlení o segmentu vzdělávání, s nímž je nutně spojena problematika střetávání a vzájemného ovlivňování kultur. Nepochybně mohl být také výrazněji akcentován evropský kontext zkoumané problematiky.

Kladně hodnotím záměr autorky zasadit problematiku vzdělávání a začleňování žáků cizinců do kontextu aktuálně probíhajících snah o prosazování principů inkluzivního vzdělávání a konceptu podpory rovných příležitostí či lépe řečeno, snah o řešení výrazných nerovností ve vzdělávání (tento aspekt je dokonce jedním z dominantních v rámci Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+) projevujících se v českém vzdělávacím systému. Tím spíše, že tyto nerovnosti mají jednoznačně původ v socioekonomickém a sociokulturním statutu žáků a jejich rodin. Podobně autorka také zohledňuje problematiku multikulturní výchovy a na úrovni didaktické rovněž myšlenky konstruktivismu ve vzdělávání.

V rámci prezentace rámce multikulturní výchovy v českém prostředí nicméně postrádám zohlednění odborných pozic autorů (Dana Moree, Petra Morvayová) relativně silně kritických k pojetí multikulturní výchovy například v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Autorka tak prezentuje pojetí multikulturní výchovy, které lze považovat za do určité míry překonané a jeho kritická reflexe je zmíněna jen velmi okrajově. Podobně v rámci prezentace konceptu inkluzivního vzdělávání postrádám komplexnější uvedení zásadních aspektů inkluzivního vzdělávacího prostředí a možností jeho vytváření (dominantně se uvedené problematice v českém kontextu věnuje například Monika Tannenbergerová, ale také další autoři).

Pro svůj výzkumný projekt autorka zvolila kvalitativní přístup a výzkumný design případové studie, konkrétněji Single-case study. Pokud bych měl vybrat část práce, kterou považuji za nadstandardní, pak je to jednoznačně velmi důsledný a poctivý popis metodologického rámce výzkumného projektu. Autorka v podstatě vyčerpávajícím způsobem popisuje důvody pro výběr kvalitativní orientace výzkumu a pokládá akcent na hodnocení důležitých aspektů využití tohoto výzkumného přístupu, včetně pregnantního vymezení jeho limitů a případných rizik. Konkrétní výzkumný postup zvolený autorkou pak, dle mého názoru, uvedené limity a rizika adekvátně zohledňuje. Kladně hodnotím rovněž výběr výzkumných aktivit využitých v rámci sběru dat, včetně techniky focus group discussion (škoda, že autorka prezentaci výstupů této aktivity nevěnovala významnější prostor).

Výzkumná zjištění jsou prezentována přehledně a autorce se podařilo prokázat dobré analytické schopnosti. Kolegyně Horáčková rovněž citlivě vybrala hlavní a důležitá zjištění, která jsou odpovídajícím způsobem interpretována. Nemohu se ovšem zároveň ubránit dojmu, že některé důležité aspekty tématu by si přeci jen zasloužily významnější prostor a hlubší reflexi (například didaktické zpracování učiva, reflexe práce pedagogů v oblasti práce s klimatem školy a třídy, reflexe podpory začlenění žáků cizinců do struktury sociálních vztahů, reflexe vzájemné kolegiální podpory pedagogů či obecněji hodnocení kvality jejich práce a mechanismů, které jsou v rámci těchto procesů využívány). Práce by tak přinesla bezesporu ještě zajímavější výsledky, autorka by výrazněji využila potenciál zvoleného výzkumného postupu, který dle mého názoru zůstal do určité míry nevyužit. Výraznější doplnění uvedených aspektů by rovněž zvýšilo využitelnost výsledků práce pro realizační praxi.

Výsledky disertační práce a její celkový přínos, význam pro společenskou praxi nebo další rozvoj vědy

Výsledky práce autorka předkládá v přehledné a logické struktuře. Hlavní dosažená zjištění mají bezesporu potenciál uplatnitelnosti v praxi. Jsem však toho názoru, že výsledky výzkumu by měly být zároveň podkladem pro formulaci doporučení pro jejich možné využití v praxi či formulaci dalších otázek pro následné zkoumání, případně naznačení možného směru další výzkumné práce na zkoumaném odborném poli. O doplnění těchto aspektů bych autorku rád požádal v rámci obhajoby práce.

Celkově význam práce spatřuji především v již zmiňovaném přínosu pro edukační praxi primárních škol na podkladě analýzy vnitřních procesů školy, kterou lze v oblasti edukace žáků cizinců považovat za nositele dobré praxe. Zejména kontinuální a cílené další vzdělávání pedagogů, důsledná průběžná reflexe využívaných metod a forem práce, otevřená komunikace s rodiči žáků či vzájemně obohacující kooperace s neziskovým sektorem, to vše jsou prvky, které jsou dle mého názoru základem pro kvalitu edukačního procesu, a to nejen ve vazbě na vzdělávání a integraci cílové skupiny, na níž svou pozornost zaměřila autorka práce. Lze však uvažovat rovněž o možném dílčím přínosu práce pro další rozvoj vědy. Zvolený způsob metodologického zpracování umožňuje skutečně do hloubky poznat zkoumané jevy a procesy a jejich působení v edukační realitě. Jedná se o progresivní a dosud poměrně zřídka využívaný způsob získávání podkladů pro další rozvoj vědeckého poznání v okruhu pomáhajících profesí.

Otázky pro obhajobu práce

Předpokládám, že autorka v rámci obhajoby zareaguje především na připomínky vznesené výše v posudku, nicméně, dovoluji si položit ještě dvě doplňující otázky.

1. Pokuste se prosím vymezit, v jakých aspektech zkoumaná škola naplňuje principy inkluzivního vzdělávání a kde v tomto kontextu naopak spatřujete v práci školy rezervy.
2. Jaká doporučení můžete formulovat pro praxi škol, které dosud mají v oblasti vzdělávání žáků cizinců jen minimální zkušenosti?

Shrnutí (naplnění požadavků kladených na uvedený typ práce)

S ohledem na výše uvedené si dovoluji konstatovat, že přes dílčí vznesené připomínky předkládaná disertační práce kolegyně Kláry Horáčkové splňuje požadavky kladené na tento typ prací a doporučuji ji k obhajobě.

V Ústí nad Labem dne 27. 11. 2020

Mgr. Zdeněk Svoboda, Ph.D.